

Babylonská věž v Intě

Rozhovor s Galinou Artemenkovou z Vlastivědného muzea v Intě, jednom z měst založených na místě bývalého tábora Gulagu

ANNA CHLEBINA

Téma politických represí je v mediálním prostoru současného Ruska žhavé i třicet let po rozpadu SSSR. Pokračují spory kolem pamětních tabulek a pomníků obětem politických perzekucí, občas se objevují pokusy o přehodnocení nebo dokonce ospravedlnění Velkého teroru, většina archivních dokumentů NKVD-KGB je dosud nepřístupná. Ovšem i v Rusku existují místa, která jsou historicky tak pevně spojena s Gulagem, že téma paměti obětí politických represí zůstává živou součástí místní kultury.

První muzeum paměti obětí politických represí v Rusku bylo vytvořeno v roce 1994 v osadě Jagodnoje v Magadanské oblasti. O dva roky později bylo ve městě Perm, v bývalých barácích nápravně-pracovní kolonie č. 36, kde bylo vězněno mnoho sovětských disidentů – „nacionalistů“, otevřeno muzeum Perm-36. Stalo se však obětí politických změn v zemi: muzeum zamýšlené původně jako nevládní instituce s podporou místních úřadů bylo v roce 2014 zestátněno a stejnojmenné sdružení, které ho provozovalo, obviněno z protistátní činnosti včetně extremismu.

V roce 2001 bylo v Moskvě založeno Muzeum historie Gulagu – mezi zahraničními turisty snad nejznámější kulturní instituce tohoto druhu. V Tomsku od roku 2014 při Oblastním vlastivědném muzeu existuje muzeum vazební věznic NKVD. Ve stejném roce, u příležitosti 60. výročí založení města, bylo v Intě otevřeno Muzeum historie politických repre-

sí v Republice Komi. Sídlí v bývalé vodárenské věži vybudované vězni Gulagu a je součástí Vlastivědného muzea města Inta.

Historie města Inta je úzce spjata s tábory Gulagu. Cítí toto spojení i jeho současní obyvatelé?

Každoročně 30. října, v Den památky obětí politických represí,¹ se obyvatelé Inty již tradičně vydávají na pouť po takzvaném Okruhu pokání, aby uctili památku těch, kteří navěky zůstali ležet v zemi v okolí města. Tuto vzpomínkovou pouť pořádá právě Vlastivědné muzeum města Inta. Okruh pokání vede od pomníku k pomníku, každý z nich je symbolem žalu a uctívá památku stovek tisíc perzekvovaných osob. Konají se smuteční shromáždění a zádušní mše, akce pokračují také v muzeu. Jako příklad lze uvést konferenci *Ruský Lev, litevský Platón!*, tematické večery, setkání. Na všechny akce jsou zváni lidé různých generací, včetně školáků a studentů,

kteří nebývají jen posluchači, ale také jejich aktivními účastníky: připravují přednášky, podílí se na organizaci a také na pátracích činnostech v místech hromadných hrobů.

Jakým způsobem je téma politických represí představováno mládeži?

Učebnice dějepisu pro 9. ročník základních škol obsahují materiály týkající se politických represí. Mnozí učitelé toto téma studují dodatečně s žáky, které výzkum represe zajímá, pomáhají s přípravou prací pro soutěže, účastní se školních olympiád. Také u nás v muzeu máme speciální „výzkumnou laboratoř“, v níž se studenti a jejich učitelé seznamují s dokumenty a dalšími exponáty z našich fondů.

Součástí Vlastivědného muzea v Intě jsou dvě tematické expozice věnované politickým represím: memoriální komplex v osadě Abez

1 Den památky obětí politických represí se v Rusku od roku 1991 slaví 30. října. V tento den v roce 1974 byl z iniciativy Kronida Ljubarského, Alexeje Murženka a řady dalších vězňů táborů v Mordvinsku a v Permu společnou hladovkou poprvé oslaven Den politického vězně. Téhož dne disident Sergej Kovaljov uspořádal v Moskvě v bytě u Andreje Dmitroviče Sacharova tiskovou konferenci, na níž zazněly jak informace o akci, tak i svědectví z táborů. Po těchto událostech se 30. října každoročně konaly hladovky sovětských politických vězňů a od roku 1987 i demonstrace ve velkých městech SSSR.

a Muzeum historie politických represí v Intě. Je pro váš region takové množství expozic spojených s tábory Gulagu typické?

Ve všech městech Republiky Komi se konají pravidelně výstavy, existují stálé expozice věnované tématu Gulagu – je to dáno tím, že rozvoj celé naší země byl úzce spjat s intenzivním hospodářským rozvojem severních území, táborů bylo v Komi hodně.

V Abezi je například memoriální komplex sestávající z malé expozice *Abez v systému Gulagu* a hřbitova. Osada Abez byla původně postavena jako táborové středisko pro výstavbu železniční tratě a poté, co byla severní železnice uvedena do provozu, byla přeměněna na tábor pro invalidy, kam se posílali na dožití vězni z Obských a Vorkutských táborů a také z Minerálního tábora. V létě memoriál navštěvují příbuzní vězňů, kteří jsou tu pohřbeni.

Vodárenská věž,
v níž se muzeum nachází,
je symbolem města,
součástí jeho znaku.
I tato budova, od výkresů
až po stavbu, je dílem
vězňů.

Muzeum historie politických represí v Intě je výrazně symbolickým místem. Jeho vybudováním jsme se pokusili o uctění památky obětí politických represí, protože naše město vyrostlo ze zvláštního tábora nazvaného „Minerální“ a bylo postaveno rukama politických vězňů. To také vysvětluje zájem Vlastivědného muzea o téma represí.

Vodárenská věž, v níž se muzeum nachází, je symbolem města, součástí

Stavba vodárenské věže v Intě a její architekt Artur Gustav Tamvelius

Foto: Vlastivědné muzeum v Intě

jeho znaku. I tato budova, od výkresů až po stavbu, je dílem vězňů. Ti ji mezi sebou nazývali Babylonskou věží, podle biblické legendy. Lidé různých národností totiž přispěli k výstavbě tohoto jedinečného objektu, který ční nad městem jako vykřičník symbolizující ukončení období Gulagu v dějinách Inty.

Věž, v níž se vaše muzeum nachází, se skutečně výrazně liší od okolních budov. Opravdu byla původně zamýšlena i jako ozdobný prvek?

V případě této stavby skutečně nejde jen o těžkou práci jejích stavitelů, ale také o touhu po vytvoření něčeho krásného v této studené krajině. Autorem projektu je umělec a dekorátor Artur Gustav Tamvelius – Švéd narozený v Estonsku. V roce 1941 byl sovětskými úřady evakuován z Tallinnu do Leningradu,² tam byl mobilizován do stavebního batalionu

a skoro celý zbytek války pracoval jako malíř a dekorátor v divadle zbrojovky ve městě Rež ve Sverdlovské oblasti. Dne 20. července 1944 však byl zatčen a odsouzen zvláštní radou NKVD za údajnou špionáž a podvratnou činnost ve prospěch Německa ke dvaceti letům nucených prací. V červenci 1946 byl pak transportován do Minerálního tábora v Intě, kde působil nejdříve jako malíř a dekorátor v Centrálním klubu, následně pracoval na Stavební správě a věnoval se zdobení průčelí a interiérů všech nejvýznamnějších budov ve městě: již zmiňovaného Centrálního klubu, polikliniky, pošty, ale i obchodů a řady bytových domů.

V roce 1953 měla začít stavba vodárenské věže. Tamvelius viděl její plány a rozčililo ho, jak je neestetická. Po dvou dnech přinesl vlastní návrh a přesvědčil vedení Stavební správy o výstavbě současně, bohatě

² Sovětské úřady evakuovaly před příchodem německé armády všechny výrobní podniky, které mohl nepřítel využít v době okupace proti SSSR, často spolu s pracovníky (lidské zdroje mohl protivník využít také, jak ve výrobě zbraní, tak i v armádě). Závody se přesouvaly z okupačních zón dále na východ. Jen od července do listopadu 1941 bylo takto evakuováno 2593 výrobních podniků, včetně 1523 velkých továren.

dekorované věže. Na její vrchol se mu navíc podařilo tajně umístit „časovou schránku“ se zprávou pro budoucí generace, jejíž obsah je nyní součástí expozice našeho muzea.

Artur Tamvelius brzy po dokončení svého díla Intu opustil. V srpnu 1956 byl z tábora propuštěn a odeslán do vyhnanství v Kalininu, dnešním Tveru. Jeho dcera, která stihla na začátku války spolu s matkou uprchnout do Švédska, zařídila pozvání, resp. možnost přestěhování otce do země jeho předků. O to tragičtější byl Tamveliův záhadný konec ve Švédsku: v roce 1959 byl nalezen ve svém bytě s vážnými zraněními na hlavě, která nepřežil.

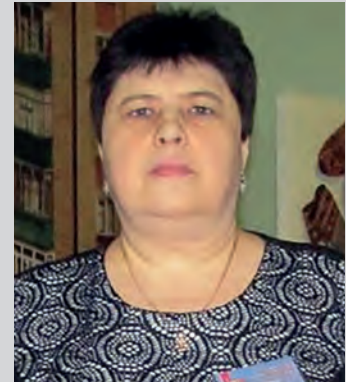
Vodárenská věž byla postavena v roce 1954, kdy Inta získala statut města, a není náhodou, že 5. října 2014, v den 60. výročí této události, v ní bylo otevřeno Muzeum historie politických represí. Vlasti-

vědné muzeum má velké množství materiálů souvisejících s touto dobou, ale nemělo pro ně prostory a bylo nuceno je prezentovat po částech na řadě tematických výstav.

Mění se nějak postoje ruské společnosti k tématu politických represí z doby stalinismu?

Politické represe první poloviny 20. století jsou pro naši zemi mimořádnou tragédií. Jejich rozsah byl obrovský. Stovky tisíc lidí byly perzekvovány, poslány do táborů či zastřeleny. Historii musíme znát dobře, aby nás dobrý příklad inspiroval a špatný poučil.

Pokud jde o odbornou společnost, zájem o toto téma neklesá. Kromě mezinárodní konference věnované Lvu Karsavinovi³ proběhla také řada akcí pořádaných společně s našimi litevskými kolegy. Zdejší úřady nám aktivně pomáhaly řadu akcí organi-

Galina Artemenková (1968) se narodila a vyrůstala v městysi Podgorenskij ve Voroněžské oblasti. V roce 1994 absolvovala Voroněžskou pedagogickou univerzitu a začala pracovat jako učitelka zeměpisu. Ve Vlastivědném muzeu města Inta pracuje od roku 2004, v současné době je zástupkyní ředitele. Je autorkou projektu *Jiskry osudů v temnotě Gulagu*, v jehož rámci byla vytvořena putovní výstava *Ruský Lev, litevský Platón!*, vydána řada informačních brožur a organizován cyklus akcí pro žáky místních škol *Lekce paměti*.

Foto: archiv Galiny Artemenkové

Vstupní hala Muzea historie politických represí v Intě v budově bývalé vodárenské věže

Foto: Adam Hradilek

zovat a i zmíněná mezinárodní konference se konala v konferenčním sále radnice.

Mohu si jen postěžovat na to, že v době internetu a elektronických hraček nejsou kulturní instituce tak populární, jako bývaly dříve. Má to však i kladné stránky: díky virtuální prezentaci na webových stránkách muzea (intakm.komi.muzkult.ru) se s jeho exponáty mohou seznámit i lidé z různých koutů Ruska nebo ze zahraničí. pd

3 Lev Platonovič Karsavin (1882–1952). Ruský historik, filozof a náboženský myslitel, jenž působil mezi válkami v Litvě a v roce 1949 byl poslán sovětskými úřady do pracovního tábora v Abezi, kde roku 1952 zemřel na tuberkulózu.